

кем қосық қатарлары менен сауаш майданындағы ўақыяларда еки елдин батырлары Аққозы, Сәриўанлы, Ақжүнис, Белсары Ерзийўардың анасы Ақжүлкын, қалмақ патшасының кызы Ақтамақ, ўәзири Абакан, бийи Арсары, мәстен кемпир образлары өзлериниң хәрекетлери менен көзге тасланады.

Жуўмақлап айтқанда, белгили Қарақалпақстан ҳәм Өзбекстан халық жыраўы Қ.Тәжибаев репертуарындағы «Ерзийўар» дәстаны өзиниң бай идея тематикасына ийе болып, жыраў тәрәпинен шеберлик пенен

атқарылғанлығы билинеди. Дәстанда халқы сүйген батыр Ерзийўар, опалы яры Айнажамал, садық достысы Зәўрия, елдин әдил ханы Хәсен образлары, олардың ең жақсы адамгершилиқ сыпатлары сүүретленеди. Әсиресе, халық батыры Ерзийўардың ақыл менен ис туғыдағы елине деген сүйиспеншилиги шын азаматлық хәрекетлери дәстанның халықшылығы екенин уқтырыў менен бирге, келешек жас әуладларды өз ўатанына садық, мәрт болыўға шақырыўда күтә әхмийетли болып есапланады.

Әдебиятлар

1. Жирмунский В.М., Зарифов Х.Т. Узбекский героический эпос. - М.: 1947, -С. 304.
2. Аюзов М. Киргизская народная героическая поэма «Манас». -М.: 1961, -С. 64.
3. Жумалиев Қ.Ж. Қазақ эпосы мен әдебиет тарихының мәселелери. –Алматы: 1958, 66-б.
4. Максетов Қ. Қарақалпақ қахарманлық дәстанларының поэтикасы. –Ташкент: 1965, 162-б.
5. Сағитов И.Т. Қарақалпақ халқының қахарманлық эпосы. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1986, 319-б.
6. «Қарақалпақ фольклоры. –Нөкис: «Илим», 2011, 100 томлық, 27-том, 13-б.

РЕЗЮМЕ. Мақолада Курбанбай жиров репертуаридаги «Эрзийуар» достонининг образлар тизими ҳақида сўз бўлади. Достондаги образларни чуқур тадқиқ қилиб ўрганишда ҳар бир жиров вариантларидан олинган мисоллар аҳамиятли эканлиги назарда тутилади.

РЕЗЮМЕ. В статье речь идёт о системе образов в эпосе «Ерзийуар» в репертуаре Курбанбая жырау. Детальное изучение образов эпоса выявило тот факт что, примеры собраны из разных вариантов жировов сделали работу довольно значимой.

SUMMARY. The article deals with the system of images in the epic "Erziyuar" in the repertoire of Kurbanbai zhyrau. Detailed investigation elicit a fact that the obtained examples from vary jirau variants made the work much more significant.

УДК.82-1/-9(575.172)

И.ЮСУПОВ ЛИРИКАСЫНДА МУЗЫКАҒА БАЙЛАНЫСЛЫ СИМВОЛЛАР

Г.П.Даниярова – докторант

Өзбекстан Республикасы Илимлер Академиясы Қарақалпақстан бөлими

Қарақалпақ гуманитар илимлер илим-изертлеу институты

Таянч сўзлар: музыка, лира, муза, Орфей, миф, символ.

Ключевые слова: музыка, лира, муза, Орфей, миф, символ.

Key words: music, lira, muse, Orpheus, myth, symbol.

Музыка инсанның туўылыўынан баслап, пүткил өмири даўамында жолдасы болатуғынлығын көпшилиқ алымлар ескертеди.

Музыка ҳаққында дәслепки көзқарасларға нәзер аўдаратуғын болсақ, инсанлар, дин ийелери музыканы Қудай менен сөйлесиў тили деп есаплаған. Сонлықтан да дәслепки музыка ҳаққындағы мағлыўматлар тиккелей дин ийелери менен байланыссы. Себеби ширкеўлерде сыйыныў мересимлеринде музыкадан пайдаланған. Демек, музыка ески дәуирлерден бери инсанның руўхый дүнъясы менен тығыз байланыссы ҳалда хызмет атқарып келген. Себеби, инсан сөз бенен жеткер алмаған сезим ҳәм эмоцияларын музыка жәрдеминде жүзеге шығарған. Бул қубылыс, әлбетте, нәзик кеўил ийелери шайыр ҳәм жазыўшылардың да илхәм дереги десек кәтелеспеймиз.

Белгили рус шайыры В.Шилин «Қосық тилин безеўдин усыллары ҳаққында айтқанымызда, ең итибарлысы: қосық прозаның бир түри сыпатында емес, бәлким, ритмикалық тәртипли тил сыпатында туўылған. Яқ! қосық прозадан алдын, қосық сыпатында, яный сөз ҳәм музыка-даўысларының бир пүтинге бирлесиўи сыпатында тўуылан» [3] - деген пикир билдиреди.

Себеби, биз жоқарыда келтирип өткен мағлыўматлар ҳәм пикирлер, қарақалпақ халқының көркем әдебияты, мәдениаты, тарихына да байланыссы. Биз жасап турған жер де өзиниң көп әсирлик мәдени тарихына ийе. Мине, усындай мәдени жетискенликлер, халқымыздың руўхый байлықлары, дәстүрлери сәўленген миллий поэзия бул әлбетте И.Юсупов дәретиўшилигинен орын алған. Мәселен, шайырдың «Тоқайға», «Зульфияға» қосықларында греклердин ең әйемги, мифологиялық саз әсбабы Лира ҳаққындағы қатарларды ушыратамыз.

...Және де құдиретли лираңа болып хәўес,

Шертсем деп, тырмасып атқан вишпеппет ҳәм аз емес [6:88] – демек, лира бул қатарларда саз әсбабы

емес, ал, шайырдың дәретиўшилиги мәнисинде түсиниледи.

Лира бул греклердин мифологиялық саз әсбабы болып, ол поэтикалық дәретиўшилиқтин символы есапланады. Әлбетте, бул термин дәслебинде тарлы саз әсбап сыпатында белгили болып, кейин ала көркем әдебиятта образлы сөз сыпатында қолланылған. Себеби, әйемги греклер лира саз әсбабы арқалы лирикалық ҳәм эпикалық поэзияны атқарып атырған ўақытта шерткен. Бул поэтикалық дәретиўшилиқти «лира» сөзине мәңгиликке байланыссы еткен. Арадан бир қанша дәуирлер өтип, «лира» тек ғана музыка әсбабы емес, ал, поэзия, дәретиўшилиқ, илхәм символы сыпатында қолланыла бастаған. Лира ҳәм лирика сөзлери үнлес ҳәм бир этимологиялық түбирге ийе сөзлер есапланады. Ыақытлар өтиўи менен «лира шертиў» деген сөз дизбеги аўыспалы мәниге ийе бола баслады, яғный, қосық дәретиў, қосық жазыў [9].

Лира сөзиниң символикалық мәнисин айтып өтуғын болсақ: лира санлардың гармониясын аңлатады. Бул санлар аспан пәлекті аңлатқан. Жети тарлы лира бул – жети планетаны аңлатқан. Яғный, ҳәр бир тары бир планетаны билдирген. Және де төрт тарлы лира бул – төрт түрли барлықты билдиреди. Мысалы, XIX әсир қарақалпақ әдебиятының классик шайыры Бердақ:

Төрт нәрсе дүнъя төркини,

Әўел Ҳақ, инсан бил буны,

Бул дүнъяның жоқдур мини,

«Бахыт бол!» – деп излер едим [1.] – деп келтиргендей, суў, от, хаўа, жер деп белгиленген.

Әйемги грек мифологиясында лираның жаратылыўын Гермес деп аталған қудай аты менен байланыстырады. Сонлықтан да, антик поэзияда лира арқалы айтатуғын қосықларды лирикалық поэзия деп атаған.

Улыўмаластырып айтатуғын болсақ, лира сөзи лирика терминине өмир берди. Инсанның ең нәзик сезимлерин, эмоциялары, терең инсанийлық кеширмелерди өзінде жәмлейтуғын шығармаларды айтсақ болады.

Шайыр И.Юсупов Әжинияз шайырды өзинің руўхый устасы деп есаплаган. Усы еки шайыр дөретиўшилигинде де бир-бирине үнлеслик бар. 1975 - жылы жарық көрген Әжинияз шығармалары жәмленген топламда И.Юсупов Әжиниязды «Дала Орфейи» деп атайды [1:5]. Ал тиккелей бир қосығын «Орфейге» арнаған [6:137].

Орфей бул – аса кеткен талантлы музыкант яғный мифологиялық қахарман болып, ол лира саз әсбабын шерткенде бармақлары тарда ойынға түсіп атырғандай пүткил этирап, жанлы хәм жансыз тәбият бир кулаққа айлынып қалғандай тыңлап, оның жүрген излеринен жүріп, ал, айбатлы ағыслы дәрйялар тынып қалатуғын болған. Усы мифологиялық қахарманға Әжинияз мегзетеди. Биз жоқарыда сөз етип өткенимиздей, лирада саз шертіу сөз дизбегі образлы тәризде қосық жазыу, қосық дөретиу сыяқлы мәнилерди аңлатқаны сыяқлы, Әжинияз шайыр да өзинің поэзиясы менен инсанларды сыйқырлап алған деген мәнисти аңлатады. Мысалы:

Сазын самал ядлап, сөзин ел билген,

Бир шайыр дүньяға келди де кетти .

... Айт сен Бозатауды намаға салып,

Елжиремегеннің бауыры тас болсын [5:117] – деген қатарлары арқалы көриуимізге болады. Шайыр «Орденли халқыма» қосығында:

Қайрылып кет ескен самал,

Сениң маған керегін бар,

Шад өмирден шадлы нама

Шертсем деген тилегім бар [4:153] – деген қатарларында болса, «шадлы нама», яғный қосық, ал шертіу болса қосық жазыу яғный шадлы қосық дөретиу деп түсинсек болады.

Шайыр И.Юсуповтың бир қатар қосықтарында Муза сөзин қолланғанының гүясы боламыз. Муза грек мифологиясында тилге алынатуғын Зевстин тоғыз қызы. Бул қызлардың хәр биринің өз исимлери хәм хәр биринде қудай тала тәрәпинен инам етилген илахий сый бар болып, олар дөретиуши инсанлардың илхәм периси есапланған. Олар Геликон тауында жасайды. Муза сөзинің тиккелей мәниси «ойлаушылар», «пикирлеушилер» деген мәнисти аңлатқан. Музалар сулыу жас қызлар көринисинде сүүретленеди. Негизинде Музалар талантты яғный қудай тала тәрәпинен берілген сый деп түсинетуғын болсақ, шайыр шығармаларында белгилі бир шайырдың дөретиушилиги арқалы пүткил халықтың характерин белгилеуши нышан сыпатында бақалайды.

Гөззал татар музасының мөканына бул ўақта,

Сазың ышқында жаңадан әуладлар ағылмақта [5:88]

Ал, «Көкше тау» қосығында болса:

Бул Көкше тау Сәкенге сырлас дейди,

Қазақтың музасына Парнас дейди,

«Оқ жетпеске» өрмелеп шыққан адам,

Шынтласа шайыр болмай қалмас дейди [5:120] – деген қатарлары арқалы Көкше тауды Музалар жасайтуғын Парнас тауына мегзетип сүүретлейди.

«Мениң жигит ўақтым, сениң қыз ўақтың» қосығында болса:

Сол гүрси артынан келип қасыма,

Муңлы музам жүр деп әсте сыбырлар,

Хәм әкетип мени баспанасына,

Таң атқанша қосық жаздырып қыйнар [4:185] – деген қатарларында болса, муңлы муза деп қолланылған. Муңлы муза белгилі рус шайыры Анна Ахматоваға айтылған. Яғный, оның дөретиушилиги 1914-жылғы

Биринши жер жүзлик урыс дәуірлерине туўра келген-ликтен, пүткил дөретиушилиги усы темаға арнаған. Яғный, Анна Ахматованың Музасының муңлы болыуы бул халық басына түскен урыс апатшылығы. Демек, биз шайыр И.Юсупов Музасының муңлы болыуының себеби де, әлбетте, қарақалпақ халқының муңы екенін түсинеміз. Усы сыяқлы ўқсатыуларды Зулфия шайыраға арнап, «Гөззал Муза», ал Риммаға арнап, «Жулпыс Муза» деп баха бергенин көремиз.

Усы орында Муза хакқында гәп кеткенде, биз шайырдың «Пери минген ат» шығармасы көз алдымызда елеслейди. Аза Тахо Годи «Грек мифлери» атлы китабында Музалардың туўылыуы хакқында бир қатар мағлыұматларды келтиреді. Жоқарыда аты аталған китапта «Мнемосина хәм Музалардың туўылыуы» атлы бөлиминде төмендегі мағлыұматларды көремиз: «Тоғыз олимпиалық апа-сиңлилер Зевстин қурбанлары хәм «гүңгирт суўды» айланып ойынға түседі. Олар өзлеринің денесин Пермис ямаса Иппокрен булағының ағысында (бул булақты таудан ағызған қанатлы ат Пегас еді) жуўынады. Соң кеш түскеннен кейін олар кийинип, көринбес думанлар арқалы жерге түседі, яғный адамлар арасына. Олар бул жерде хәр қыйлы қудайларды улығлап қосықлар айтады» [2:96]. Сөз зергеринің «Пери минген ат» шығармасында Пери мине усы илхам дерегі болған Музалар, яғный хәр күни кеш болғаннан адамлар арасына келеді, оларды илхамландырады.

Қарақалпақ әдебиятында сөз хәмме ўақыт саз бенен байланыслы халда раўажланған. Буған мысал сыпатында айтатуғын болсақ, қарақалпақ әдебияты тарийхында «Жыраў-шайырлар мийрасы» деп аталатуғын дәуір бар екенлигин айтып өтиудің өзи жеткиликли. Саз әсбабының сағасы қобыздың жаралыу тарийхы да бизге белгили. Қорқыт атаның түс көріп, түсинде қобыз саз әсбабының жаралыуын аян берип, оны өз қоллары менен жасағанлығы хәм қобыз арқалы өлимнен қашып жасағанлығы, қобыздың сыйқырлы намасына болған үлкен баха екенлиги белгили [8].

Ал, XIX әсир қарақалпақ әдебиятының классиги Бердақ шайыр хәм бақсы атанған. Бақсышылық өнерине де жоқары баха берген мына қатарларына нәзер аударсақ: «сазы сөзи еритер жанды» [1:38] – деген Муса бақсының талантына арнап.

Усы орында саз әсбабы хакқында айтып өтетуғын болсақ: Дүньяда ең дәслепки ойлап табылған саз әсбабы бул най болып есапланады екен. Шайыр И.Юсуповтың «Ўатан» деп аталған қосығында:

Сен әуеле шайқатылдың тал шакасында,

Мен өрмелеп барып, сордым палыңды сениң.

Қабығыңнан сырнай соғып шерткен ўағымда

Сада сестің баянлады жанымды мениң

Мен сениң бир жас шыбығың, жасаў жоқ сенсиз,

деп безилдеп суў бойында жуўырды сырнай [4:19].

Қосықта шайырдың пүткил инсаният, жаратылыс хакқындағы дәслепки дүнья қарасларының жәмленгенлигин көремиз. Терек бул инсанның жаратылыс хакқындағы дәслепки көзқараслары, атап айтсақ дүние терегі, оның барлықты бирлестіруи, инсанның хәмме ўақыт жәрдемшиси, анасы, «ағас ағи-ер адам, ағаш адам» деген түсиниклар хакқында пикир жүритетуғын хәм ең дәслепки саз әсбабы най хакқындағы көзқарасларды жәмлестіретуғын болсақ, шайырдың жоқары интелект ийеси екенлигинің гүясы боламыз.

Әдебиятлар

1. Әжинияз. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1975.
2. Бердақ. Таңламалы шығармалары. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1987.
3. Тахо-Годи А.А. Греческая культура в мифах, символах и терминах. -Санкт-Петербург: «Алтейя», 1999.
4. Шилин В. Музыка стиха. Stihy.ru/2001/12/30-247
5. Юсупов И. Зман ағымы. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1968.
6. Юсупов И. Кеуилдегі кең дүнья. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1989.
7. Юсупов И. Таңламалы шығармаларының еки томлығы. II том.-Нөкис: «Қарақалпақстан», 1992.

8. Юсупов И. Дəўир самаллары. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1982.

9. Drevilt.ru/texts/k/korkut-pril31.php.

10. zen.yandex.ru/media/id6037d00b568rd3fdb0167ealira-simvol-vdohnovenia-iskusstva-i-prosves-cenia-61442291c9caf16c8489

РЕЗЮМЕ. Мақолада халқ шоири, Ўзбекистон Қаҳрамони И.Юсупов шеърларида қўлланилган мусика билан боғлиқ рамзлар поэтик таҳлил қилинган. Бадиий сўз ва мусика ўртасидаги боғлиқлик лирик шеърлар мисолида аниқланади. Мақолада И.Юсупов ижодидаги муза, лира сўзларининг рамз сифатида қўлланилиши, шунингдек мифологик қаҳрамон Орфей ҳақида фикрлар келтирилган.

РЕЗЮМЕ. В статье проводится поэтический анализ символов, связанных с музыкой, используемых в лирике народного поэта, Героя Узбекистана И.Юсупова. Связь слова и музыки определяется на примере лирических стихотворений. В статье содержатся представления об использовании слов муза, лира в произведениях И.Юсупова в качестве символа, а также мифологического героя Орфея.

SUMMARY. The article provides a poetic analysis of the symbols associated with music used in the lyrics of the national poet, Hero of Uzbekistan I. Yusupov. The connection is determined between artistic words and music by the example of lyrical poems. The article contains ideas about the use of the words muse, lyre in the works of I. Yusupov as a symbol, as well as the mythological hero Orpheus.

QARAQALPAQ XALÍQ DÁSTANÍ «DÁWLETYARBEK» HÁM ONDAǴÍ AYRALÍQ TEMASÍ

U.X.Esemuratova – *tayanish doktorant*

Ўзиниёз атиндағи Нөкис мамлекетлик педагогикалиқ институти

Tayanch soʻzlar: folklor, doston, janr, sujet, xarakter, qahramon.

Ключевые слова: фольклор, эпос, жанр, сюжет, персонаж, герой.

Key words: folklore, epic, genre, plot, character, hero.

Qaraqalpaq xalqı dāstanlıq dōretpelerge jūdā bay. Bul dōretpeler - eñ dāslep rus alımları I.A.Belyaev, A.Divaevlar tārepinen jazıp («Alpamıs», «Qoblan», «Edige», «Er-Shora») alındı. Soñınan jergilikli ādebiyatshı alımlar hām folklor janküyerleri jazıp ala basladı. Olardan Sh.Xoshniyazov, S.Māwlenov, A.Begimov, A.Shamuratov, Q.Ayimbetov, N.Japaqov, Q.Maqssetov hām taǵı basqalardı ayıp ótiwge boladı. Xalıq eposları, sonıń ishinde qaharmanlıq dāstanlar qaraqalpaq folkloristikasında N.Dāwqaraev, Q.Ayimbetov, I.Saǵıytov, Q.Maqssetov, J.Xoshniyazov, S.Bahadırova, K.Allambergenov hām t.b. ilimpazlar tārepinen izertlendi. Sonday-aq, qaharmanlıq dāstanlardıń dāwirlerge bóliniwi, hár bir dōretpeniń qaysı ásirlerde payda bolǵanı belgilenip ótildi. Ásirese, ilimpaz I.Saǵıytov hām Q.Maqssetovlar tārepinen ulıwma barlıq dāstanlardıń klassifikaciyası islendi. Olardıń tariyx penen, xalqımızdıń mádeniyatı menen baylanısı sóz etilip alımlar tārepinen joqarı bahalandı. Folklorist Q.Ayimbetov óz miynetlerinde «Qaharmanlıq dāstanlar kóshpeli dāwir, ruw Erpolat jırawdıń «Edige», Ogiz jırawdıń «Qoblan», Qıyas jırawdıń «Máspatsha» Qurbanbay jırawdıń repertuari haqqında sóz etedi. Olardıń tariyxıy, ideyalıq, kórkemlik bahalıǵı haqqında pikir júrgizedi. Ilimpaz N.Dāwqaraevtıń kórsetiwinshe «Qaraqalpaq xalqınıń eposlıq shıǵarmalarınıń qay-qaysın alsań da onıń mazmunınıń qaraqalpaq xalqınıń yamasa onıń sostavına kirgen etnik qáwimlerdiń basınan ótken siyasiy-tariyxıy jaǵdayınıń izin kóriwge boladı»[6:190].

Qaraqalpaq folkloristikasında qaharmanlıq dāstanlardıń izertleniwi boyınsha kórip ótkenimizdey bir qansha iygilikli jumslar islengen. Bularga qosımsha ele izertlenbey, tıń tárepleri ashılmay atırǵanları ilimde kóp dep oylaymız. Qaharmanlıq dāstanlardıń izertleniwinde ideyalıq-tematikalıq baǵdı, syujeti, kompozitsiyalıq qurılısı, kórkemlik ózgeshelikleri kóbirek analiz islenip izertlengen.

Qaraqalpaq xalqı folklorlıq dōretpelerge bay. Usınday folklorlıq dōretpelerdiń ishinde eñ qunlılarınan biri bul dāstanlar bolıp, dāstanlar folklorlıq janrlardıń ishindegi eñ áyyemnen kiyatırǵan ózinde xalıqtıń arız-ármanların jamlegen bahalı janr. Bunday bahalı dāstanlardan biri «Dāwletyarbek» dāstanı. Ata-baba miyras etip qaldırǵan bir neshe ásirlik tariyx-bul biziń úlken ruwxıy baylıǵımız. Xalqımızdıń ruwxıy dúnyasınıń birewi-folklor, xalıqtıń kóp janrlı awızeki kórkem dōretpelerinde, xalıqtıń danalıq naqıl-maqallarında, sulıw qosıqlarında, sheber aytıp penen jumbaqlarında, hayran qalarlıq erteklerinde, kúlkili anekdotlarında, tariyx juzin jańartqan, ustalıq penen qurılǵan, bay ańız-áńgimelerinde, tolgawlarında, dāstanlarında ótken ómirdiń óz aldına bir kórkem sáwlesı bar. Bunda xalıqtıń janı óz aldına dúnya tanıw kóz-qarası, ótken ómirge bahası bar. Bul boyınsha Prezidentimiz

Sh.M.Mirziyoev:-«jaslarımızdıń erkin pikirleytuǵın, joqarı intellektual hām mánanıy potencialǵa iye bolıp, dúnya arenasında óz qatarlarınan qays taraw bolsa da bos kelmeytuǵın insanlar bolıp kámalǵa erisiwi, baxıtlı bolıwı ushın mámleketimiz hām jámiyetimizdiń bar kúsh hām imkaniyatların tolıq ámelge asıramız»[2:8] degen edi.

Dāstan kólemi jaǵınan kishkene bolǵanı menen mazmunı jaǵınan insandı mártlikke, Watandı súyiwge tárbiyalawı jaǵınan basqa dāstanlardan qalıspaydı. Maǵlıwmatlarga qaraǵanda dāstan XVIII ásirde házirgi Qońırat rayonınıń teritoriyasında dōretilgen [3:54]. Dāstan kóp jıllardan berli qaraqalpaq folklorın hām ādebiyatın izertlewshilerdi óz diqqatına qaratıp kelgen. Degen menen, dāstandı tolıq izertlendi dep bolmaydı. Jańa rawajlangan zamanda, jańa kózqarastan dāstandı analizlew maqssetke muwapıq boladı dep esaplaymız.

Búgingi kúnge shekem Qońırat rayonında dāstannıń úsh-tórt nusqası saqlanadı dep shamalaydı belgili ilimpazlar Qabil Maqssetov hām Rawshan Maqssetovalar. Ilimpazlardıń ayıwına qaraǵanda dāstandı awızsha atqarıwshı baqsılarda kóp bolǵan. Dāstanda insandı tárbiyalawda, jigerlendiriwde áhmiyetli oǵada úlken kúsh bar. Ózbekstan Ilimler akademiyası Qaraqalpaqstan bóliminde «Dāwletyarbek» dāstanınıń tórt variantı saqlanadı. Solardıń ishinde eñ tolıǵı 1960-jılı Qońırat rayonınıń turǵını Eshmurat aǵadan jazıp alınǵan variantı. Bizdegi maǵlıwmatlarga qaraǵanda Dāwletyar belgili tariyxıy adam, shayır hām batır insan bolǵan. Ol gárezsiz ómir ushın janın tigetuǵın márt insan. Onıń ákesi Eshmurat degen zamanınıń tanılıqlarınan. Dāwletyardıń «Sarqush» degen atı bolǵan. Xiywa xanı Asfandiyar bul at óziniki bolıwın qáleydi hām jasawılların attı alıp qaytıwǵa jiberedi. Dāwletyar óziniń atın bergisi kelmeydi. Jasawıllar kúsh isletip attı almaqshı boladı, biraq, jasawıllar óziniń jawız niyetine jetise almaydı. Soń Dāwletyar xalıqtıń arasındaǵı bunday zulımlıqqa shıdamay túrkmen eliniń belgili insanlarınan Mámedjan sárdardıń jurtına ketedi hām sol jerde qonıslasadı. Mámedjan Dāwletyardıń ákesi Eshmurattıń jaqın dostısı boladı.

Kóptiń máslahatı xannıń yarlıǵı,

Bashıma túshiptur jáhán tarlıǵı.

Bizge qılǵan Xiywa xannıń zorlıǵı,

Irki megil, balam, munda turmaǵıl.[3:5]

Dāstanda ana balası Dāwletyardı Xiywa xanınıń zulımınan qutqarıw ushın Italmas ulı Mámatjannıń jurtına jibergenin joqardaǵı qatarlardan biliwge boladı. Tariyxtan belgili qaraqalpaq xalqı áyyemde Xiywa xanlıǵına tikkeliy baǵınǵan. Sol dáwirde xanlıqqa qarşı shıqqan adamlardıń táǵdiri qıyın bolǵan. Mine, usı zulımlıqtı balam kórmesin, jaqsı ómir súrsin dep Dāwletyardıń anası balasın saparǵa atlandıradı.